

Představení se – moje cesta k symbolismu

plus kolečko představování se studenty!:

1. odkud jsem, co jsem studoval za střední školu, v jakém ročníku jsem
2. co mě zajímá, na co hraji
3. čemu bych se rád věnoval, téma diplomky

PLUS DISKUSE NAD SMYSLEM H. VĚDY

osnova – národní odnože symbolismu
projít literaturu:

podoba kolokvia – referát / analýza – v závislosti na vlastním zájmu studentů

Symbol

svět můžeme chápat jako znakový systém: znak a označované

hudební partitura jako symbolizující šifra

Obecné symbolizování napříč uměním, ale i životem:

co pro nás co znamená – místa, zvyky, vnitřní život

magická funkce věci

sémioticky tři typy znaků – ikon, index, symbol

subznaky – fyzické informace, stimuly, signály – nejsou právě ony hybateli hudby?

řada figur („*prostředek básnické řeči, který napomáhá uměleckému účinnu zvláštním způsobem spojení hlásek, mluvnickou stavbou apod.*“ – Poetický slovník, „*stylistický prostředek básnictví a rétoriky založený na záměrné, esteticky promyšlené odchylce od norem běžného sdělovacího jazyka.*“ – Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích – rétorické figury

...a tropů: „*básnické pojmenování; užití jména jednoho jevu pro označení jevu jiného, třeba velmi vzdáleně příbuzného*“ – Poetický slovník – tropy MĚNÍ význam slov

alegorie a symbol – do alegorie je význam implantován zpětně
symbolická paranoia (Gombrowicz, Kosmos)

použití znakování napříč hudební historií a jeho problematika:

kryptogramy / opět symbolistní paranoia („*pozor, vlk!*“ – jména v notách – Bach, Ascha, menuety na jméno Haydn, Šostakovy a Schnittkeho monogramy

citace / autocitace

věnování, frontispice, forma tisku (Ravel / Suk) – specifčnost prvotní prezentace hudebního díla v metatextu (rozdíl oproti malířství i literatuře), přechod od partitur k nahrávce – obaly jako pomoc...

mimézis, zvukomalby, řečnické figury, číselné a písmenné symboliky (Josquin), konstrukce (Sweelinck)

mytologie:

opakující se témata děl s alegoricko/symbolistní náplní – čísla, transcendentála, živly, divadlo světa

Symbol jako prostředek pro komunikaci s posvátnem – Alleau.

symbolismus, syntetický směr – fenomén synestézie (pozn. Huysmans)

zkoumání procesu tvorby a života sama o sobě – hledání kontaktu s nimi, nahlížení „do“ procesu tvoření. Kontext symbolismu jako zkušenostního směru, směru hledajícího plamen, prahnoucího po zážitcích, které povýší (Chodasevič) (na rozdíl od klasicismu a jeho neo odnoží coby směrů jasných, třídicích, hravých – dionýství ku apollinství – Nietzsche).

Zkušenost s uměním – výzva k vlastní kreativité jako jediného smyslu diskursu o umění. Nikoliv „dramaturgismus“, ale vlastní tvorba, byť insitní, méněcenná (Konůpek, Váchal, Zrzavý, Kameník...). zkušenostní umění ku tvorbě artefaktů – „metoda tvorby života“

iniciačnost, mystika, vykoupení z hranice úspěšné dílo / neúspěšné dílo

insitnost, „malé formy“, „malí mistři“, intimita (X Mahler) – **zkušenostní nad profesionálním či artefaktovým – iniciačnost.**

na druhou stranu **experimentálnost směřující k abstrakci** – Schoenberg, Mallarmé, Kupka

předchůdci:

pokud není programem a-symboličnost, všechny styly mají své znakové systémy

dávní, „velcí“ - hellénská kultura a *přechodové styly* – nejistota ohledně hodnot, ohledně budoucnosti – antipozitivistické styly, v nichž „drapérie je důležitější než tělo sochy“, akcent na individuálnost, na drobné afekty, manýry – portréty mrtvých

Gongóra y Argotte, Gianbattista Marino, Venosa, Blake, Fuseli, Hölderlin!!! – dá-li se uvažovat v hudbě o těchto kategoriích – všichni PŘECHODOVÁ OBDOBÍ

E. A. Poe. Evropská fantastika (Fr. Goya, W. Blake, H. Fuseli, Novalis, E.T.A. Hoffmann, Charles Nodier, Gérard de Nerval, A. von Chamisso, Friedrich de la Motte Fouqué, Barbey d'Aurevilly)

Parnasisté!
akademická malba – Ingres – pompiérství – alegorie

Viollet-le-Duc – původ secese v materiálu a tepání – historismus směřující k art nouveau

César Franck – **problematika art nouveau v hudbě** – křivka, spirála, ornament, měkkost, organičnost
Rimskij-Korsakov – měkkost, pozdní Čajkovskij – měkkost, zvýšená emblematicnost: Wagner.
Malí mistři: Chausson, Massenet, Fauré

ale i minoritní techniky – grafiky (Felicien Rops, Odilon Redon)

Baudelaire o Wagnerovi: „...bylo by věru překvapující, kdyby zvuk nemohl vybarvovati barvy, kdyby barvy nemohly vnuknouti ideje melodie a kdyby zvuk a barva byly neschopny, aby vyjadřovaly myšlenky...“

styl:

„Valéry: symbolismus označil za směr, který byl sestrojen zřejmě literárními kritiky, který se zrodil až po své smrti, zanikl dříve, než stačil být svými tvůrci reflektován, než stihl ustanovit vlastní styl a vymezit se proti ostatním proudům své doby jinak než instinktem“

pohyb od estetiky k etice

problematika stylu: je nutno styl? Schönberg: „co je styl“ Stravinskij: „styl je vším“

Podle Valéryho „není žádná symbolistní estetika“, přesto samozřejmě autory tohoto proudu některé věci spojují. Valéryho hypotéza je, že je to především odmítání chvály početného čtenářstva. Přes citelnou obecnost takové formulace, nalézáme pozoruhodnou shodu s tímto vymezením ve stati o symbolismu od ruského postakméistického básníka Vladislava Chodaseviče: symbolisté jsou podle něj „bratři proti své vůli – tvaří v tvář současníkům, kteří jsou jim cizí.“ (zde nutno nastínit rozdíl mezi francouzským a ruským symbolismem)

Huysmans:

větší roli než výtvarný (skladebný anebo stylistický) postup, hraje při identifikaci symbolistního (dekadentního) díla to, co je zobrazováno – to, o čem se hovoří / zpívá.

estetika francouzského symbolismu: původ jednoznačně romantický, pouze abstrahované (co je výtvarný symbolismus oproti Ingresovi a Delacroixovi? „méně umný mladší bratr“)

„To, co bylo secesi či symbolismu v době jejich zrodu vytýkáno – matnost, chudoba výrazu či plochost formy –, vnímáme dnes jako projevy bohatší asociativnosti, jemnější psychologické kresby, akcentace detailu.“

vlivy formující symbolismus:

hellénismus

novoplatonismus –

antipozitivistická reakce – Schopenhauer, Nietzsche

středověké umění – hermetismus, alchymie

dekadence – tendence napříč věky – satanismus, okultismus

reakce na pozitivismus, Auguste Comte

eskapismus – únik do dandyovství, do estétství (l'art pour l'art)

theosofie, anthroposofie

anarchismus

asie: asijské umění – 36 pohledů na horu Fujijama – pokleslost děl směřujících do Evropy (nešlo o vrcholy asijského umění), obchodní styky, laciné tisky, středomoří a blízký východ (gamelan Paříž Světová výstava 1889)

„Symbolismus vznikl ještě před impresionismem, ale pak se vyvíjel souběžně s ním, právě tak jako s cloissionismem a uměním Gauginovým (Pont-Avenská škola). Proti naturalismu a jeho důsledkům chtěli symbolisté znovu nastolit suverénní Myšlenku. Vystupovali jako spiritualisté, dali však vědě dostatečné záruky, aby nemohli být obviňováni, že vypuzují přírodu z umění. Podle jejich teorie reálno nemělo jen hmotnou stránku, ale zahrnovalo i myšlenkovou a citovou sféru. Kontemplace je povznášela do transcendentálního světa, kde se pod vnějším zdáním objevil vznešený smysl každé věci a její duchovní poslání. Symbolismus odkrýval tedy tajemství věcí, jejich skrytou, magickou a duchovní skutečnost.“
Florison, *Umění a lidstvo, Umění Nové doby*

Symbolismus, „který se začal ve francouzské literatuře formovat Baudelairem a vrcholil v letech 1884–1891, silně působil na všechny ostatní oblasti umění včetně hudby... jeho přelomový úkol se nejsilněji projevil na půdě slovesného umění. Francouzští symbolisté traktovali zvukovou podobu slov takřka v jedné rovině s jejich významem a vytrvale hledali nekonvenční jazyková spojení, čímž nejenže připomněli spisovatelskému umění jeho povahu, ale současně nám všem připomněli... zvláštní strukturální vlastnost každé skutečné umělecké informace, konkrétně její základní mnohoznačnost.“

Jarocinski

data:

Nejsnazší vymezení vzniku první symbolistní vlny je datum 18. září 1886, kdy otiskl čerstvy třicátník Jean Moreas na stránkách Figaro Litteraire manifest *Symbolisme*. Byl to však pro něho především vzdoropodnik k **parnasistům**, které dva roky předtím opustil. Tendence už dávno předtím.

tématika a tvůrci symbolismu:

křivka (elan vital – Henri Bergson) , řada mytologemat

Výlučnost iniciační rituální dynamiky, jiný prostor a čas ritu – možnost stálého navracení se proti toku času

filosofie: antipozitivistická reakce a „gnóze pro masy“ - okultismus a spol.

Čistý symbolismus:

Puvis de Chavannes?? - Asie, historismus

James Ensor

Odilon Redon – „malé“ techniky: pastel, grafika, hermetismus

Maeterlinck? Yeats? Asie., středověk

Mallarmé

Čiurlionis – Asie, insitnost, „malé“ techniky: akvarely

Satie? - Asie, **historismus**

Březina Sova Preissler

Nikolaj Rerich – Mír iskutstva – ruská oblast, ruská secese, akméismus

Jinak kombinace:

prerafaelisté jako jedni ze předchůdců **secese** („V Německu, kde hnutí začalo protestním Memorandem mnichovských výtvarníků, vydaným 4. dubna 1892, se zdůrazňovala jeho generační odlišnost (Jugendstil), v Rakousku zvýraznili názvem *Secession* (latinske *secessio* = odchod, odštěpení) jeho protestní charakter... ..V Anglii, Francii a Rusku se zdůrazňovala nová tvář nastupujícího uměleckého stylu (*New Art, Art Nouveau, novoje iskusstvo, stil' modern*).“ Kšicová, *Secese, slovo, tvar*)

středověké umění (Fra Angelico – trecento?) - historismus

Nabis, Klimt – asijské umění, secese a **neoklasicismus**

Böcklin – **romantismus** (Böcklin 27, Bruckner 24, Smetana 24 – PROSTUPNOST období!)

Munch – **naturalismus, dekadence, expresionismus**

Toorop, Mucha – secese, expresionismus (Toorop – Nová generace)

Čiurlionis – **asijské umění**

Preissler – **impresionismus?** - eklektické používání symbolistní estetiky v námětech jako zřídlo hluboko do 20.století napříč slohy

Hodler, Moreau – **historismus**

souběžně taktéž s tristanovskou generací v hudbě, zároveň běží i cecilianismus, v malířství pointilismus, v Rusku posléze rayonismus, akméismus a mnohé další ismy

skrz literaturu: tematika, obecněji filosofie a s ní náměty, ideje i estetika prosvítá mnohem zřetelněji: symbolismus jako směr přímo směřující k abstrakci

projevy v užitém umění

„...symbolisté byli v letech 1860–1900 spojovacím článkem mezi uměním a tehdejšími filosofickými, vědeckými a literárními směry. Záslibou symbolistů a anglických prerafaelistů se malířství účastnilo, zejména po roce 1880, obrody uměleckých řemesel...“ (Michel Florisone – *Impresionismus a symbolismus, Umění a lidstvo Larousse*)

řemeslná výroba / tovární výroba:

Arts and Crafts – tapety... William Morris a John Ruskin - prerafaelisté

Charles Rennie Mackintosh – Art Deco – Glasgow style

v té době rovněž původ kýče – reprodukce – Kulka

symbolismus a první avantgarda:

(ani jeden z proudů fin de siecle se ostřeji nevymezuje vůči romantické tradici rozervaneho genialního jedince a estetiky či schemat s ním spojených).

Ušlechtilý eklekticismus, mezi jehož zásadní atributy nepatří vymezení se proti předešlému stylu, vysvětluje například zálibu francouzské poezie té doby v rytmech racinovského verše (parnasisté), odkazy k rokoku anebo k historickým stylům v ruské secesi (takřka celá tvorba Léona Baksta, secesní pseudogotika Ivana Bilibina, karnevalové scény v románech Fjodora Sologuba), či tendence evropské hudby té doby čerpat i nadále z estetiky romantismu R. Wagnera, F. Liszta, J. Brahmsa, případně C. Francka, J. Masseneta a z národních škol novoromantismu (Dvořákův vliv v prvních Ivesových symfoniích, Rimskij-Korsakov přítomný v dílech raného Stravinského). – opět styl ku etice

pohrobci:

Nakonec ještě zmiňme ‚pohrobky‘ symbolismu; autory ‚třetí vlny‘, kteří tvořili hluboko do 20. století, ale přinejmenším část jejich tvorby vykazuje sepětí se symbolismem v několika rovinách (přímé následovnictví v estetiky, v námětech anebo v technice). Jde o tak různorodé umělce, jakými byli Ladislav Vycpálek, Bobuslav Reynek, Maxfield Parrish, Alexandr Grin, Kuzma Petrov-Vodkin nebo Conrad Aiken... Uvažovat se dá o dědictví symbolismu i v dílech mladého Andrého Gidea, Paula Valéryho či u T. S. Eliota

Dreyer, Kameník

Český symbolismus

hudba – náměty: Suk – Asrael, **Pohádka léta**, K. B. Jirák, Apollonius z Tyany – ztracená opera, Osvald Chlubna – Jak přišla smrt do světa, Alladina a Palomid

Bílek, Březina/Jebavý, Antonín Sova, Karásek ze Lvovic
Váchal, Reynek
okultismus – mj. i Drtíkol,

obecnost symbolistní estetiky od Vrchlického po Kameníka – i Hácha psal v symbolistním modu. Fin de siècle.

První opusy českých skladatelé té doby jsou často psané na symbolistní poezii: Vycpálek, Ostrčil, Jirák, Chlubna, Suk.

Suk – akademický duch, počestný, pokojný život poznamenaný smutky. Tvarově jednoznačně tenduje k neoklasicismu.

V Česku jednoznačně převažuje vliv německého symbolismu. Snad Hlaváček se blíží Maeterlinckovým baladám. Oproti Němcům má české umění té doby častější niternost, vznícenost výrazu, měkkost.

Insitní snad jen Hlaváček, Zrzavý, zčásti Deml a Reynek – katolický symbolismus??
Insitnost jako vlastnost symbolismu coby směru orientujícího se na zkušenost oproti artefaktu